

MŰVÉSZETI ÉLET

MŰVÉSZI SOKSZOROSÍTÓ ELJÁRÁSOK KIÁLLÍTÁSA. A Szépművészeti Múzeum metszet-osztályának múlt év decemberében megnyílt, jelenlegi kiállítása minden idők művészi sokszorosító produkcióját tárja elénk. Stílusútférfénel szorosan egybeforrott művészi technikatörténet ez. A két diszciplína mindenkor egymásbafonódik, mert az anyagok lehetőségei és korlátai voltak, de korok és művészek nemcsak megkeresték a kifejező-désük anyagát, hanem ha szűkek voltak a korlátok, új anyag, új mód került az emberi lelemény felszínére.

A képekben való elbeszélés és tanítás primitív jelenetei, a vallásos ábrázolásoknak megkapó, gyermekded áhítata az egyszerű, kontúrrajzos fametszet korszakát jelzik. A XV. század végén és a XVI. elején nagy egyéni-ségek bűnulatok irrammal viszik előre az ábrázolás lehetőségeit. *Dürer* fametszeteiben legenedelmesebb szolgálja neki az anyag ügyannyira, hogy a tájkép lombozata a fém-technikának is csak későbbi stádiumában, a karcban elért könnyed habosság első lépéseit már itt mutatja, így a „Sámson legyőzi az oroszlánt” és a „Krisztus elfogatása” tárgyú lapokon. *Altortör* „Menekülő szent családja a keresztút körül” bensegben ihletett finomságú és keresztirajzolásával majdnem rézmetszet-szerűen hat. A XIX. században használt, nagyon kemény fába dolgozott *Menzel*-metszeteiket már csupán gyakorlott szem különböztetheti meg a rézkartól.

Az árnyalatokban megszokott clair-obscur-sorozat *Ugo da Carpi*-féle „Diogenes”-e formában a XVI. század gízása, szélesmedrű tónusainak dekoratív hatásában pedig egy sokkal későbbi, komplikált eljárásnak, az aquatintának némely lapjával vetekedik.

A metszet — érte ezáltal összefoglalóan minden művészi sokszorosító eljárás levo-natát — nem a papírra vitt rajz benyomását kell, hanem az anyagával jobban összefor-rotit. A formáknak a köböl való michel-angélos-rodines kihámozása jut eszünkbe; a vonalak relációja, a sötétnek és világosnak megmintázó ereje a félemezből, illetve a papír síkjából mintegy előhívja az ábrázolást. A grafikus színskálája, szoros értelemben véve, a fehér és fekete. E szűk határok a hihe-tetlenbe tolnak el *Dürer* vésője alatt. Kezében a fény-árny nivellálása annyira lehetséges, hogy pl. „Ádám és Éva” tárgyú lapján a legtökéletesebb, legkerekesebb testszerűséget éri el, de szobrászian izoláló kiemelés nélkül, beledgyazva azt a mélyen képszerű tér-beliségbe.

Dürer ábrázolásainak fofozott silhuetthe-gy mentén gondolati tartalmak hálámzanak; nagy, olasz előképének, *Mantegna*-nak

„Krisztus sírbáttele” lapján az esemény a maga teljes eszeleményi és érzelmi drámai-ságában jut kifejezésre. A magasra csapó fájdalom vulkánikus följajongása végiggörön-gyösödik minden formán, minden felületen. A páduai, giottoi, donatelloi örökség, a két-ségbeesetlen széjjelárt, fölvetelt karok moz-dulatiabba foglalt felkiáltása, nagy lelki áramok lobogó, vibráló formákban hangzanak ki. A vonal lehetőségeinek csillogó bravúrját a XVII. század egyik francia peintre-graveurje mutatta be. *Claude Mellan* egyetlen körbefutó vonallal rajzolta meg „Veronika kendője”-t a Krisztusfóvel. Aki a vonal dagasztásával és sekélylítésével így modellált, az nem kontúrokban, hanem formákban látta és adta a valóságot. S ha technikai bravúr is ez az ábrázolás, ez esetben a művészeti érték hiány nélkül foglaltatik benne.

Finomság, könnyedség, távlat a rézkare nyelvezete. Az önmagáért való tájkép e technikában leli meg létjogát. *Jacques Callot* tánc-s játéksorozatban lapján, vonalnúanszokkal, végtelenül finom távlati hatások at ér el. *Méryon*, a XIX. század nyomorban elhalt, legnagyobb rézkarcolójának egy vedulási lapja, az előfő éptlétszeteinek s a messze horizont felé elgője-esedő távlatnak kontrasztjában a rézkarcolás művészi leglavát tárja a néző elé.

Dürer a hiedgtű vonalgyengedségt ak-názza ki, *Rodin* tónusosan mintáz vele. Ritka szép férfarcnak páratlanul szép képmása a *Rodin* karcolta „Henri Becque arckép”.

A kombinált eljárások nagy orgonaregisz-terén soha felül nem múlt differenciáló és összefogó képességgel uralkodott *Rembrandt*. „A három kereszt” nagy teatrális megvilá-gításában minden fény és- árnyékeffektusnak megvan a maga tragikái pondusa. A bal-oldali, gonosz lator fóle eső árnyék-függöny, a hiedgtű sűrű feketéjével, tartalmi szerepet tölt be. A „Százforintos lap”-on emanál a fény Krisztusból. A lemez mestere világos-ságot visz itt a világosságba. A rézkarc és rézmetszet kombinációjának tökéletes ábrázoló erejét a portait egy pompás pėd-dányan csodálhatjuk: „Arnauld de Pomponne miniszter arckép”-n *Robert Nanteuil* még a barbe-nak, a csipke nyakkendőnek point de France-t is mintakönyvszerű pontossággal adta vissza.

Technikai tökéletesítések keresése még akkor sem játékos öncél, ha voltaképpen csak reprodukcióban éli is ki magát az újabb eljárás. Akkor is eszköz más technikában született művészi értékeknek lehetőleg meg-közeltő konvertálására. A mezzotinto szenve-délytelen, előkelő témák pompázó előadása. A *Reynolds* portait-k előkelő szépeit hely-mesen omló fényűsok árnyalatai csalogatták

elő a sötét, puha, bársonyos alaptól. A régi metázetek hangos köpenyhajlékai helyett itt minden letompított és hamvas. John Raphael *Smith*-nek, a színes mezzotintó legiőbb képviselőjének könnyű színezésű „Felícia”-ja talán legbájosabb lapja a kiállításnak. Csak egy színes hidegtű-modorban karcolt, XIX. századi leányarckép, „Ellen Helieu”-nek Paul *Helieu*-tól való képmása versenyezhet vele időségben.

A pontozó modor nem ünneplés, nagygényű, de finom hatású technika. Nagyobb pontozású rokona a krétamodor, amelynek kiállított példányai között *Jabier*-nek *Carème* rajza után készült, halk színekben tartott, négedes kis bergère-lapja megkapóan kedves.

A XVIII. századi belhúzó technikák közt is külön íde jellege van az aquatintának. Könnyű, nagy tónusfoltokban tartott, utóbb teljesen színezett lapok jelzik egy a lár és a belehelyezett ember ábrázolására egyaránt alkalmas, újabb eljárás kifejlesztését. Legjelentékenyebb művelőjének, Louis *Phillibert Debacourt*-nak nagy lapja, a „Nyilvános sétater” mozgalmas rajzával és vidám színeivel hihetetlen munkát rejt magában. Birtoka gyönyörűség a nézőnek és büszkesége a Szépművészeti Múzeum grafikai gyűjteményének.

A litográfia nyomon követi a XIX. század optikai körvényekre épített művészeti új hitvallását. *Manet* „Lóverseny”-nek röptében elkapott impressziójára puhán, rajzszertien alkalmas. Paul *Sigmac* örömteli napsütöttsége e voltaképpen tompa felületű technikában akkordba nem foglalni friss színeinek eredeti fektetésével, festett képhez hasonló csillogással hat. A kő festői fellegődsra való alkalmas légyságánál fogva szinte kellett, hogy Eugène *Carrière* is megidézzon belőle alakokat. A kiállított lapon a kontúrokat beivott atmoszférából előkötődő fej a „bús festiség”, a „chair triste” vágybeteg költőjének, Paul *Verlaine*-nek feje. „Pas la couleur, rien que la nuance!” A költő s a művész csakugyan összetalálkoztak ebben.

A kifejezés eszközeit kereső eljárásoknak különböző módjaival kísérleteztek és kísérleteznek még. Az egyetlen példányban előállítható monotypiánál, pl. *Camille Pissarro* artistikus „Fürdő nők”-jének esetében, csaknem öletszerű, hogy éppen ebben a technikában fejezte ki magát.

A vonalas szögletességétől a legatmoszférikusabb festőiséggé tökéletesedésig követhető fejlődési sorozatban nem egy tanulságos metszettörténeli és technikai kuriozitást talál a figyelmes szem. Alkalom nyílik egykorú, jó másolatnak az eredetivel való összevetésére. Érdekes a renováló retouche finomságú elnyelő munkája az eredeti mellett. Rikakágszamba mennek a kis *niello*-levonatok, az ötvösművészetből átszarmazott e bájos metszet-mintatűk,

A vezetése alatt álló grafikai osztály gazdag anyagából dr. *Hoffmann Edith* biztos tudással sorakoztatta fel e kiállítás pompás lapjait. Az általa összeállított kitűnő magyarázó kalauz s a kiállítás egyült a nézőközönség számára az élvezve és átszava tanulási diákalmának megvalósulása. *Vikár Vera.*

ARCHITEKTURÁLIS LESZERELÉS. (Egy magyar építőművész weimari kiállításához.)

Természetesen nem úgy kell a dolgot érteni, hogy bontsuk le az épületeket és szüntessünk be minden építkezést. Továbbra is szükségünk van arra, hogy különböző egyéni és társadalmi életmódjainkat építéstechnikailag lokalizáljuk, megszervezzük. Szükségünk van lakásokra, a munka és szórakozás, az ünneplés és a művészet, az egészség- és betegápolás legkülönbözőbb változatai számára készült hajlékokra. Kellenek a gyár-ipari és forgalmi épületek, templomok, iskolák, gyűjtemények, könyvtárak, kiállító csarnokok stb. Egész serege van az állami, társadalmi, egyéni élet olyan, egymás közt igen eltérő szellemi és testi szükségleteinek, melyek megfelelő kielégítése céljából épületeket kell emelnünk. Így volt ez az emberi civilizáció és kultúra minden korszakában. De az építőművészet *több* a pusztá célszerűségnél. Formái mintha valami belső, motorikus erő indítaná, hogy az esetről-esetre meghaladottot cél teljesítésén túl sajátos, önálló életet is folytassanak. Ez a korról korra, vidékről-vidékre változó, sajátos élt magatartás azonos stílusbeli arculatot ad egy kultúrkör minden épületének, ha gyakorlati céljai szerint megannyira különbözőek is. A tényezők pedig, melyek egy épületes-tílus kialakulásában, a konkrét célszerűségétől függetlenül, közrehatnak, részint anyagi, részint szellemi természetűek. Egy vidék vagy történelmi korszak rendelkezésre álló épület-nyaga szolgáltatja a materiát, a maga sajátos forma-lehetőségeivel és határaival, a lakosok szociál-gazdaságilag megszabott és világnézeti szellemi életérzetéből adódik az ütemes impulzus, melynek sajátos feszültségi viszonylatai és vonalvezetései az épületanyagot urálják. Érdekes, hogy mint példának egymásba az építkezés anyagtechnikai és ideológiai összetevői. Régi épületek tömörsége, szimmetriája és monumentalitása egyaránt alapul kömveanyagok iromba súlyán és koruk gondolat- meg érzésvilágán. Szélesen terpeszkedő nehézkedés és tornyosuló meredés: földbe rögzült anyagcsaföld és távilágiasság kölcsönösen föltételezik és fokozzák egymást.

A modern építőművészet törekvése, hogy megszabaduljon ezeknek a hatalmaknak a kényuralmától. Technikai találmányok olyan épületanyagokról gondoskodnak, melyek a régiekhez viszonyítva, hasonlíthatatlanul csekélyebb tömeg és súly mellett is, minden

követelménynek eleget képesek tenni, melyet szilárdság, tartósság, továbbá a hőmérsék, nedvesség és zaj ellen való védelem dolgában emelünk.

A pécsi származású *Forbát Alfréd* részben már kivételre került épülettervei, melyek legutóbb a *Weimari Landesmuseum*-ban voltak kiállítva, ebből a törekvésből fakadtak. Jellegük olyan határozottan, olyan szembeötlően törvényszerű és harmonikus, hogy esztétikailag jóvá kell hagynunk őket, mielőtt még az alaprajzokat felülvizsgálva megítélhetnők, hogy a formák célszerűek, szükségesek-e. Forbát épületeinek belső terét és vele sokféle lényegbeli funkciójukat sohasem rakja agyon fölösleges anyaghalomzással és formal komplikációkkal. Arra sem törekszik, hogy a belső térnek gyakorlatilag szükséges elkülönülései és ezeknek a térérszféra egymásba való ékelődését kifelé homli külön, repraesentatív és dekoratív egységgé hangsúlyozott homlokzattal palástolja. A lehető legegyszerűbb terelemek önként kínálkozó, praktikus szerkezete kifelé is minden kényszer nélkül való, aszimmetrikus tagozódású, ugyancsak elemi egyszerűségű tömegkomplexum gyanánt hat. Teljesen híján van a fő- és mellérendeltség, a fokozás minden hangsúlyos vonásának. A szerkezet egész erőrendszere igen egyszerű módon vízszintes és függőleges összetevőkre oszlik, melyek tökéletes, sztatikus egyensúlyt teremtenek. Nincs ennek az egyensúlynak funkciója, mely egyeduralomra jutna és a szükséges mértéken túlnöve, kifejezetten formai karaktert vagy pláne ornamentális jellegzettséget öltene. Ez a *tektónikus* arculat különbözteti meg Forbát épületeit a régi értelemben vett architektúráról, melynek stílusát az jellemzi, hogy szerkezete legfőképpen áttetszik az öncélúvá szabadult forma ritmusain. Forbát épületein hibába keresnénk átívelő, csúcsba futó vagy más értelemben kimagasló, koronázó tagozatokat. A formák jelképes, pathétikus hangsúlyának nyoma sincsen rajtuk. Oromtalan lapos tetők és ékítménytelen falak nem kívánnak többnek, másnak látszani, mint amik gyakorlati célszerűségüknek fogva valóban: határozó olyan egyenes vonalúan, egyszerűen és határozottan, amint csak lehet.

Ebben az értelemben itt csakugyan *architektúrális lezserelésről* beszélhetünk. Forbát épülettervei egyszerűen organizációs koncepció, ez az egész. Intenciójuk nem terjed túl azon a törekvésen, hogy a magánélet vagy nyilvánosság esetről-esetre adott funkciót térbelileg lehető célszerűen és higiénikusan elhelyezzék, szabályozzák. Minden gondjuk a jó alaprajz és ami stílusbelileg döntő: a lehető legkövetkezetesebb formai takarékság, sőt önmegtartóztatás. Nincs bennük semmi, ami szerkezetileg megokolatlan és

csak díszítőmenny lenne. Mivel azonban ennek a szerkezetnek lényeges összetevőit, a szerkezet belső feszültségének valamennyi funkciós tagozatát, a teherviselő, nehézkedő és támasztó részek szembelhelyeztettségét világosan kihangsúlyozzák, Forbát épületei minden gazdaságos és szigorú rendjük ellenére sem merevek. Igen elevenül ritmikus tektonikájuk nem sikklik át sehol sem ornamentikába, viszont az éktelen csupasz otrombaságokat is kerüli.

Vannak modern építőművészek, akik a célszerűség és szerkezet követelményeit valami zordon párhosszal, esztétikai önsanyarogatásnak beillő elszántsággal akarják megvalósítani. Majdnem azt híhetnék róluk az ember, hogy elveikben szükséges rosszát látnak és ezért terveznek inkább börtönyszerű, mint hajlékszerű házakat. Forbát nem szépségfogadó, Célszerűség és organizáció, gazdaságosság és modern technikai berendezés nála mint az intellektuálisan tisztult eleven-ség töretlen, friss kreációi szerepelnek. Akór családí lakóházat, akár bérházat vagy repülő-kikötőt, tenniszcsarnokot és autogarázst épít is, munkáit mindannyiszor a tömegek részarányának, elosztásának, a szerkezetesen formai tagozódásnak rendkívül finom, színekkel is hangsúlyozott ritmusa jellemzi. Hogy ennek az építőművészetnek a látszólag annyira jónak és száraz elemektől mennyi vitalitás hatja át, az Forbát terveinek sajátos, újszerű épületterajzi stílusán is behatónyosodik. Főként a madártírajzok szépek és elevenek. Vonalrajzuk metszően, sugárzóan tiszta. Különböző mélységű szintjeik a síkszerű vetülétsben felülművészeseknek és áthatásoknak igen mozgalmatosan tagozott rendszerét alkotják. Ezek a tisztán grafikailag is érdekes lapok majdnem gyanút kelthetnének, olyan szépek. De a már megépített épületekről készült fényképfelvételek és a teljesen neutrálisan kezelt távlati rajzok igazolják, hogy minden fűtkben helytálló, szigorúan architektónikus koncepciókkal van dolgunk.

Forbát tervei ahhoz az immár széles építőművészeti mozgalmához tartoznak, mely *Wright*-tól kiindulva Hollandián át jutott Németországba. A fiatal magyar építész mellett szól, hogy munkái ebben a nemzetközi keretben is kitűsznek magukért. Nagyon kívánatos lenne, hogy Magyarország is elkerüljenek.
Kállai Ernő (Berlin).

KÉPHAMISÍTÁSOK KIÁLLÍTÁSA. A bécsi osztrák galéria, a Belvedere felső termeiben nagyérdékű kiállítás nyílt meg, melyet a galéria igazgatója Dr. *Haberdtz* rendezett. Mivel nehézségeket kellett leküzdenie, mert a gyűjtemény nehezen határozható el magukat, hogy a tulajdonukban levő hamisítványokat átengedjék, féltek attól, hogy nemcsak kárt fognak szenvedni, de még ki is nevetik őket.

Nagyrészt nyilvános képtárak szánták rá magukat, hogy e tanulságos kiállításon részt vegyenek. Sikerült mégis 130 műtárgyat összegyűjteni.

A katalógus előszava becses felvilágosításokkal szolgál. Hamisítani csak a legismertebb és a legkeresettebb művészeket szokták. Ez a tapasztalat nálunk is megállapítható. Az 1902. évi Paál-kiállítás után, melynek nálunk oly nagy sikere volt, egyre-másra bukkantak föl hamisított Paalok, melyek sajátos, rőtbe játszó, ősz erdőrészelteket ábrázoltak, nagyrészt Kaufmann Adolf művei voltak, melyeket idehaza egyszerűen átszignálták. Később, mikor 1906-ban megnyiták a Szépművészeti Múzeum Munkácsy- és Paál-termei, Paál-hamisítványok bukkantak fel, melyek sötét, aszfaliba ágyazott, pasztózosan fekete erdőrészelteket ábrázoltak, — nagyrészt ragacsos, ólmos színharmóniákban, de friss festékben. Egész Paál-gyár keletkezett. Mostanság is felbukkannak ebből a fajtából. Sokat hamisították Mészölyt, később Mednyáskert, akinek számos utánzója akad, lelkiismeretlen emberek ezek műveit átszignálták. Élő művészeink is sokat panaszkodnak a hamisításokról. Iványi-Grünwald Béla egyik vázlatát egy hamisító „kidolgozta”, az ábrás igaz, a kép hamisítványa lett.

A bécsi kiállítás katalógusa rámutat arra az érdekes körülményre, hogy amióta Hevesi monográfiája Alt Rudolfról megjelent, e könyv színes fénynyomatai alapján készülnek a hamisítványok. Az ősz mestert magát is nem egyszer megfészesítették, hamis vízfestményeket szignáltak vele. Fiatal korában Alt Rudolf apja számára csinált, apja modorban vízfestményeket, melyeket apja szignált. Így tehát előállítottak hamisítványok, melyek szignatúrája igaz s igazi Rudolf Alt vízfestmények hamis Jakob Alt szignatúrákkal.

Még több a hamis Pettefenkő. Főleg azóta hogy megjelent a nagy Pettefenkő-monográfia, melynek színes reprodukcióit variálják és utánozzák. Főleg szólnak vásárjeleneteket és cigánymotívumokat, mert ezek Bécsben a legkeresettebbek.

Igen érdekes egy hamis Menzel-szénrajz, melyet maga Menzel ezzel az expertizel látott el: „Tiszteit Uram! Sajnálatomra ki kell Önt ábrándítanom. Ez a rajz hamisítvány — ilyet én nem csináltam. Tisztelettel Menzel, Berlin, 1904. november 10.”

Igen sok a Schwind-, Spitzweg-, újabban a Schiele rajz-hamisítvány. Összeretes, hogy Corot-t mily sokan hamisították. Amerikában több a Corot-hamisítvány, mint ahány festményt Corot életében összefestett. Millet rajzai is kedvelt tárgyai volt a hamisításoknak.

Annál ritkábbak a Waldmüller-hamisítványok. Többnyire csak kortársai műveit szignálták át. Akad közöttük olyan is, melyet a fiatal Zichy Mihály festett, de most Wald-

müller neve alatt forog közkézen. Fia, Ferdinand műveit, noha a szignatúrája elűt apjától, gyakran árusítják apja műveiként, Spitzwegeket pedig egyidőben Nürnbergben készítettek, ösmeret, főleg holdvilág hatású képeit variálva.

A miniatűrök hamisítása is közismert. Főleg Daffinger művei keresettek a hamisítások börténjén. A legutóbbi nemzetközi miniatűrkiállítás nem egy ilyen hamisított Daffinger szerepelt, mely pedig Castiglioni tulajdonából, melyek most ide kerültek.

A hamisítások kérdése rákénjezi a gyűjtésnek; egyelőre nincs más orvossága, mint a fokozott óvatosság és a szigorú expertiz.

AMERIKAI ÁRAK. New-Yorkban nemrég egy aukción 34 rézkarc került árverésre, melyeket James McBey nevű fiatal skót festő-grafikus alkotott. McBey ösmeret arcképfestő is, de főleg grafikai művei révén ismeretes. Ez árverésen a 34 rézkarcot 23.190 dollárért adták el, közöttük a „Hazafelé”, „Örség tevehátón” 2200 dollárt, „Úton” c. rézkarca 1800 dollárt, „Est a kathedrálisban” 1100 dollárt, „Sinai sívatag” 1325 dollárt, „Apály” c. rézkarca 1350 dollárt ért el. Élő művész grafikai munkáiért ilyen áratok még nem kaptak.

EGRYJÓZSEF BERLINI GYŰJTEMÉNYES KIÁLLÍTÁSA. Február 28-án nyílt meg *Fritz Gurlitt* műkereskedésében *Egry József* gyűjteményes kiállítása. Magáról a művész munkásságáról külön tanulmányban eszünk szót. Itt csak arról a fogadtatásról számolok be, melyben ez a kiállítás a német birodalmi lóvárosban részesült. Már a megnyitásnak is nagy, szép közönsége volt és a kiállítás iránt mutatkozó érdeklődésből örvendetes módon a berlini magyar kolónia is kivette a maga részét. A sajtó általában egybehangzó, teljes elismeréssel vett tudomást Egrynek már technikailag is sajátos, eredeti művészetéről. Minden kritikusa kiválóan mondja előszörben Egrly kifinomodott szín- és fényérzkéft és mesteri főkészültségét, mellyel témáinak és eszközeinek egyszerűsége mellett is változatos, gazdag festői hatásokat tud kifejteni. Hogy ezekben a festői hatásokban milyen mélyen érző, költői képzeletű lélek nyilvánul, annak is akad nem egy megértő, komoly méltatása. — Az *Acht Uhr Abendblatt* kritikusa (Anton Mayer) különösen a „Páris délibábos fények” c. olajpasztelle és a „Badacsony pásztor” c. rajza utal, mint a nagy, ünneppélyes ritmussá emelkedett, hangulatos természetábrázolás mesteri példáira. Egy fényben fürdő szinkáprázatait *Turnerrel* összemérhető értékeknek mondja, anélkül hogy a magyar festő abszolút eredetiségéhez szó férhetne. — A *Berliner Tageblatt* (Donath) Egryről, mint a Balaton festődalnokáról és kolorista talentumról beszél. — A *Vossische*

Zeitung (Osborn) Egy őszinte bensőségét, kiművelt technikáját és rendkívül szabad, kifejezőteljes rajzait méltatta. — A *B. Z. am Mittag* (Déri) Egy siluszt Cézanne és az új tárgyilagosság között való átmenetnek minősít, egészen sajátos, egyéni értékekkel. Különösen kiemeli a „Tomaji öböl” c. kép gazdag tektonikáját, fénytől sugárzó formáit. — A konzervatív *Deutsche Tageszeitung* kritikáját főként az ragadta meg, hogy a különböző hangulatoknak minő hatásos, gazdag skálája bontakozik ki Egy képeiben és rajzaiban, holott eszközei és motívumai roppant egyszerűek. — A szintén konzervatív *Tägliche Rundschau* „kiválóan szép kiállítás”-ról, „az atmoszférikus színek és fények mesteréről” ír, akinek vásnain a „természet szűzi áhí-tata sugárzik.” — A Lipcében megjelenő *Cicero* művészeti folyóirat berlini levelezője, Wolfradt azt írja Egyről, hogy Egy egyike ama modern magyar piktoroknak, akiket európai jelentőség illet. „Képei különös, csengő, opalizáló hatást keltenek... néhány erőteljesen hangsúlyozott ívelésükből a tő egész, széles perspektívája, levegős tere elénk tárul... gyöngéden zengő, terjengő reflexeiben tisztá, muzsikális hangulat rejlik.” Sth. stb.

Egy kiállításának erkölcsi sikere abban is megnyilvánul, hogy Gurliót látva az Egy iránt mutatózó érdeklődés, azzal az ajánlattal fordult a sorok írójához, hogy összes terméit rendelkezésül bocsátaná egy a jövő évad folyamán rendezendő és az egész modern magyar művészetet reprezentáló, nagy kiállítás számára. *Kállai Ernő* (Berlin).

COTTET, VALLOTON. A nagy impresszionista mesterek, a Monet, Renoir, Manet korát követő nemzedék két kimagasló alakját vesztette el a francia művészet a közelmúltban. Cottet (szül. 1863-ban) nem ismeretlen nálunk sem. A Múcsarnokban láttuk hatalmas triptichonát, a breton *Bücsülakomá-t*, mely onnét a Luxembourg-képtárba került. Azóta Cottet neve az élő művészek legjobbjai közé tartozott. Noha Puvis de Chavannes-nál tanult, igazi mestere Courbet volt, — a nagy formák, a mély tónusok, az emberi tragédiák festője lett, aki a formák plasztikus megjelenítésére, a tónusegységbe foglalt sötét életszeletek megdöbbentő ábrázolására törekedett. Járt ő ugyan Algírban, Velencében, Spanyolországban és Egyiptomban, igyekezett színesebbé tenni palettáját, de igazi énjét a breton tengerészek szomorú életéből vett jelenetek ábrázolásában élte ki teliesen. Az emberi sorsok nyomaszó volta meghatotta. Az élet kitagadottjainak élete megrendítette. Ígyáltalán a tárgy lényeges eleme művészetének. Nem festett tisztán festői problémák megoldásáért, azok csak kísérői, eszközök voltak a kezében a való élet költői és érzés-teszties ábrázolásához. Művésze magányos

szikla volt kora problematikus művészei mozgalmai közepezt. A naturalista szigorú következettségével nézte az életet és műveiben arra törekedett, hogy szigorú formalef-fogását érvényesítse. Misére menő breton parasztasszonyai, fekete ruhákban, mint egy-egy erős sötét folt a szürke kövences úton, szimbolikus jelentőséget nyertek. Három öze-vegyasszonya, amint a tengerpart magányos kőpadján ülnek, befelé fordított szemmel néz-nek maguk elé, mint egy-egy néma sikoly, a formák nagyszerű erejével döbbsentek meg. Híres triptichona is egész életregény. A baloldali képen látjuk az útrakészülő férfiakat a bárkában. Megadással néznek a bizonytalan jövő elé. A középső kép a bücsülakoma. Az egyszerű függő lámpa fénye körülsimogatja az asztal körül ülő társaságot, a sejtelmes, ingó árnyékok réme ott settenkedik körülük. A harmadik képen a parion vesztelő asszonyok csoportja. A kegyetlen tenger látó-határán elúnt a bárka és ki tudja, visszom-látják-e szeretteiket? A festő balladát mond. Előadása is komor, szűkszavú, csak a főfor-mákat érezteti. Nem ad futó optikai képeket. Alakjait nem nyelik el az atmoszféra csodái. Élő, eleven valóságok maradnak, letapintható plasztikai egységek a formák valóságosságát az anyagok éreztetésével is kiemeli. Cottet jelentősége a biztos formák hangsúlyozásában áll, olyan időben, mikor az impresszionista mesterek kezében már-már eliskadni látszott a valóság. Cottet már évek óta nem dolgozott. Szélhűdés érte és azóta előhalott volt. A halál most kimondhatatlan szenvedésektől váltotta meg.

Félix Valloton (szül. 1865) most lett éppen 60 éves s úttörő jelentősége nem a festészet, hanem a fametszet terén érvényesült. Svájci francia volt, kímélet Páris lett a hazája. A modern fametszet új életre keltője volt Valloton, aki festészetében túlkemény, a kontúr erős éreztetője, ami kis fametszeteinek viszont nagy értéket kölcsönözött. Plakátjain, szemben Toulouse-Lautrec bámulusos könnyedségével, csupa erő, konstrukció, szilárdítás. Fametszetei a maguk erős föltrendszerekkel, szigorú kontúrjaikkal a régiek mesteri erejét jutaltják eszünkbe. Gauguin hatása alatt, Cézanne szellemében, dolgozott, a forma kultusza jellemzi őt is, de nem a valóság plaszticitására, hanem a kétdimenziós tér megörökzése, tiszta szilárdításra törekedett. Képzletében a forma kontúrjai bontakoztak ki és fény-és árny-hatások helyett a fekete és fehér foltok kapcsolataival ért el tisztá hatásokat. Főműve Rémy de Gourmont Masques-ázhoz készült fametszetes arcképe. Valloton jelentősége a könyvdisztis terén érezhető legfőképp. Utóbbi időben sokat betegeskedett és a háború után való években lassan vesztette el erejét. A két francia művész halála érzékeny vesztesége korunk művészetének. *László Béla.*

WILLETTE. Egy jeles francia rajzoló halt meg nemrég, aki — félig búsán, félig tréfásan — úrra elképzelte a francia művészet régi figuráját Pierrót-í, Watteau híres Gilles-jét, modernizálva és a mai élet viszonyaitába helyezve őt, Willette azok közé tartozik, kik 1870 előtt születve, megteremtették a Chat noir kabarét s festményekkel díszítették. E kor művészetének a háború véget vetett, Baudelaire költészte, Verlaine, a Gálans ünnepek költőjének szelleme ihlette e művészetet, telve kissé ingerlékeny, kissé gúnyolódó hangulattal. Pierrót már élt Willette előtt is, de azóta, hogy összetalálkoztak, elválaszthatatlanokká lettek. Willette emberiesítette alakját, mesét költött hozzá, élővé és elevenné képzelte. Willette inkább rajzoló volt, semmint festő, a plakát művésze, aki a külváros életének finom megfigyelője lett, az utca díszítője, hozzájárulva ígykép a város képe megrögzítéséhez. Nem volt új formák kreálója, még karrikatúráiban sem,

de bizonyos, hogy a XIX. század végének társadalmi ferdeségeit éles szemmel figyelte. Nem oly keserű, mint Forain, de erősen megállja mellette helyét.

F. G.

KIÁLLÍTÁSOK

Március 26-án nyílt meg a *Károlyi-palotában* az ársvikárosultak javára Barscay, Bánáti-Schwerák, Csóka, Farkas, Gállé, Heintz, Imre, Istokovics, Jállics, Klopfer, Lajos, Medgyesi-Schwartz, Mihály, Székely, Varga kiállítása; ugyanaznap a belgiumi Courtrai-ban Hornyánszky Miklósnak erős rokonszenvvel fogadott és szép sikert aratott gyűjteményes kiállítása.

Március 28-án a *K. Ú. T. (Képzőművészek Új Társasága)* III. kiállítása az *Ernst-Múzeumban*.

Április 4-én a *Nemzeti Szalonban* Erdel Viktor kiállítása.

MŰVÉSZETI IRODALOM

ÚJ MŰVÉSZET. Egy könyv fekszik előttünk, amely már címével is felkeltést fog kelteni. (*Nach-Expressionismus, magischer Realismus, Probleme der neuesten europäischen Malerei.* Írta Franz Roh. Leipzig, 1925, Klinkhardt & Biermann.) Temetési ének az imént még annyira elterjedt *expresszionizmus* sirjánál. Vagy megjósolása egy jövőendő művészetnek? Sem az egyik, sem a másik. A szerző ebben a jól szerkesztett, erőteljes előadású könyvében megállapítja azt, hogy van egy művészet, amely még újabb az expresszionizmussal. Ezt az új művészetet mutatja be éles vegyelemző munkával. Tényekről számol be, amelyek minket is érdekelnek. Mert nálunk is van egy legújabb művészet, csak hogy idehaza nem a szorosan vett expresszionizmus és kubizmus lépcsőfokain haladt alakulásaiban, mint Francia- és Németországban, hanem megavágta csapdocon. Nem azonos a nyugati alakulásokkal, de sokban rokon vele. Benne is sok az új-klasszicista vonás. Már ebből a szempontból is érdemes a könyvet ismeretlünk.

A szerző mindenekelőtt erősen objektív törekvéssel áttekinti és meghatározza az *expresszionizmus* egész rendszerét, „amelyet a legújabb művészet legalább is a festészet terén hatályon kívül helyez”. Az *expresszionizmus* megjelenésében négy fokozatot különböztet meg; ezek elszej 1890-ben kezdődik, mildón *van Gogh*, *Gauguin* és körülük kiáltványa megjelent. A koral expresszionizmus elsősorban az impresszionizmus ellenhatásaként keletkezett: piasztikus és lineáris egyszerűsítéssel igyekszik az adott természetet sűríteni. A dolgok tárgyassága azonban még megmarad e képe-

ken, csak „átalakul egy drasztikus rendszerezés értelmében”.

Ezzel szemben a második fokozat, amely magában foglalja a *kubizmust* és mindazt, amit szorosan vett *abszolút festészetnek* neveznek, szinte hatályon kívül helyezi a tárgyasságot. A szín zenéje válik úrrá, csakis öngönnyaga kedvéért. A formálás a vonalból, a síkból indul ki (*Kandinsky*), vagy tér-értékekből vagy pedig, mint a *kubizmus* tette, főmbök architektónikus rendezéséből, ahol aztán az „élet” e főmbök „kölsönös vonatkozásából, feszültségéből állott elő”.

Ebből alakult ki az expresszionizmusnak harmadik fokozata, amelyet *konstruktívizmusnak* hívnak. Ez mindenekelőtt a dolgok sztereometrizálására vetette magát, ezt tette kísérleteinek tárgyává, azonban szinte egészen elhagyta a művészet területét, amennyiben mindenféle heterogén anyagot, vonalat, festést, szóbraszatot, építészeti új hatásokkal kötött össze, mintegy „kifejező-gépekké” szerkesztette. A gép, a maga hatalmas mechanikájával, lett az új eszmény, a racionális szerkesztés az új jelző, a ráció az őselem, a kizárólagos forrás. Meg kell azonban jegyezni, hogy „a *konstruktívisták* sehogysen képviselik a valódi rációt, mert egy matematikus, egy fizikus vagy mérnök semmi hasznót sem vehetne ennek a játéknak”. Mindössze azt érték el, hogy *kifejezték* a sztereometrikusságot, a gépiességet. „Az újabb művészet történetét maradandó vívmányai közé tartozik — mondja a szerző —, hogy e mechanisztikus játékok a mechanisztikum óriási kifejezőerejének érzését képesek voltak fölkelteni s ezzel a mechanisztikumnak